

přednost tomuto léčení před trvalým horečnatým stavem, ke kterému vede inflace a nepořádek valutní. Zdálo se mi, že trvalá choroba s občasnými a častými krisemi, nevyhnutelnými při tomto stavu, při měnlivosti nákupní síly koruny pod tlakem kolísavého mezinárodního kursu, je pro vývoj mladého státu nebezpečnější než operace.

Plán, jak byl uskutečněn, je tedy kompromis, jehož cílem bylo zastavit inflaci, obmezit ji, povlovně ji odstraňovati a vracet se k normálnímu stavu po etapách.

PLÁN NA OZDRAVENÍ MĚNY.

17. Dne 25. února 1919 usneslo Národní shromáždění v tajném sezení zákon, kterým byl ministr financí zmocněn, aby provedl okolkování bankovek kolkem rovnajícím se 1% jejich nominální hodnoty, aby zadržel 50% předložených bankovek, do oběhu je nevydal, nýbrž prohlásil je za státní záručenou zá půjčku nevyověditelnou se strany věřitele, se strany státu kdykoli splatnou, 1% záručenou. Poněvadž tato zá půjčka měla sloužiti jako krytí pro dávku z majetku, byla prohlášena za nezastavitelnou, nezabavitelnou, ale také za nepřevoditelnou mezi živými. Převod její byl také proto nemožný, poněvadž by při jednocentním úroku z této půjčky utrpěli lidé, obzvláště menší, veliké kursově ztráty při prodeji této nucené půjčky.

18. Stejným způsobem bylo z účtů girových u filiálék Rakousko-uherské banky na území československé republiky a z pokladničních poukázek vydaných u těchto filiálék zadrženo 50% na 1% úrok. Nebylo by sice potřebí převzít tyto účty a poukázky, poněvadž to nebyl oběh skutečný, nýbrž jen možný oběh budoucí. Avšak nepřevzetí těchto účtů a poukázek bylo by znamenalo immobilisaci a ztrátu pro banky, spořitelny a lidové záložny čili ohrožení vnitřního ho-

spodářského života. Rakousko-uherská banka zbavila by se svých závazků tím, že by vyplatila nekolkované bankovky svoje a peněžní ústavy ztratily by — při rozdílu kursu mezi kolkovanou a nekolkovanou korunou — 50% a později 75%.

19. Kolkování musilo býti provedeno velmi rychle. V noci z 25. února na 26. února 1919 zastavena byla veškerá doprava přes hranice, celá hranice obsazena vojskem. Uvnitř státu prováděno kolkování u peněžních ústavů, které prohlášeny za státní komisariáty, jejich úředníci vzati do přísahy jako úředníci státní pro tento úkol, zavedena všeobecná občanská povinnost pracovní, úřad měl právo přidělití peněžním ústavům nejen úředníky státní, nýbrž také úředníky soukromé, znalé pokladniční služby.

20. Kolkovány byly jen bankovky znějící na 10, 20, 50, 100 a 1000 korun. Z kolkování byly zatím vyloučeny bankovky jedno- a dvoukorunové a ponechány v oběhu, poněvadž množství jejich pro celou bývalou monarchii bylo obmezeno na 800 mil. K, nehrozilo tedy nebezpečí jejich přenášení. Opatření ohromného množství kolků pro ně bylo by stížilo všecku manipulaci. Vyloučeny byly z kolkování 25 a 200koruny po jedné straně tištěné a 10.000koruny, jež, jak shora uvedeno, nebyly uznány a nebyl jim propůjčen nucený oběh pro území republiky.

21. O to, aby každý obyvatel státu věděl o kolkování, bylo postaráno takto:

1. Vyhláškami na nárožích, ve vagonech, poštách a vyhlášky ty musily přinéstí všechny časopisy.

2. Ve všech školách, ve všech kostelích musilo býti dáno o kolkování poučení a upozornění, co má každý zaříditi.

3. Ve všech obcích musilo býti mimo to kolkování ústně vyhlášeno vybubnováním.

Předkládati bankovky směl pouze přednosta domácnosti za celou rodinu. Označení přednosta domácnosti a význam tohoto slova je každému znám, poněvadž daň z příjmu je založena na tom, že příjmy

celé rodiny, žijící ve společné domácnosti se sečtou a přiznají. Toto opatření bylo učiněno proto, aby se hotovosti nemohly uměle drobit, neboť v zákoně z 25. února byl ministr financí zmocněn, aby z důvodů sociálních malé nucené půjčky uvolnil. Další důvod byl, že majetková dávka měla být ukládána také přednostovi domácnosti za všecko jmění jeho a členů rodiny žijících s ním ve společné domácnosti a bylo třeba zjistiti, mnoho-li bankovek přednosta domácnosti měl.

22. Bylo nutno ovšem zameziti, aby nepřenašeli jednotlivci své hotovosti na jiné. Proto byl poštovní styk s cizinou od 26. února do 9. března 1919 přerušen. Od 1. do 9. března nesměly pošty přijímat peněžní zásilky jakéhokoli druhu, do poštovní spořitelny nesměly se dítí vklady. Věřitel nebyl povinen přijati pohledávku vzniklou před 26. únorem 1919 a bylo vyhlášeno pro všechny pohledávky v době od 26. února do 9. března 1919 moratorium. Peněžní ústavy nesměly v té době přijímat vklady, a vypláceti vklady směly jen se svolením okresního komisariátu. Obchodníci neměli povinnosti prodávati zboží za nekolkované bankovky, vyjímaje předměty denní potřeby (potravin, topivo, svítivo, léčiva) v míře potřeby nutné majíce při tom volbu přijati buď nekolkované bankovky nebo povolití úvěr do 10. března 1919, aby jim placeno bylo kolkovanými bankovkami. Avšak kolkovaných bankovek bylo hned první den velmi mnoho, poněvadž všecko služné měsíční byla úředníkům vyplácena jednou čtvrtinou v kolkovaných bankovkách, a rovněž týdenní mzdy dělnictvu.

Kolkování bylo do poslední chvíle — do 25. února — úplně utajeno. Ačkoliv nastal shon, aby se lidi zbavili hotovosti, podařilo se to měrou velmi malou a jen tím, že nakupovali věci za ceny značně zvýšené. Kolkování provedeno bezvadně, za úplného klidu v době od 3. do 9. března 1919 včetně, tedy za 7 dní v celé republice, a bez reptání přijímána nucená 1% půjčka.

23. I když později uvolněny byly z důvodů sociálních z půjčky nucené částky pod 300 K, bylo zadrženo bankovek	2.134,149.000 K
polovina nestátních účtů girových	413,582.039 „
polovina pokladničních poukázek	233,767.000 „
úhrnem	<u>2.781,498.039 K</u>

Celkem bylo v oběhu 7436 mil. K bankovek, takže z oběhu skutečného zadrženo 28.69%, poněvadž nebyly zadrženy bankovky v pokladnách státních, propuštěny mzdy, ¼ měsíčních platů, uvolněny částky do 300 K. Možný oběh byl (připočteme-li k oběhu bankovek žirové účty 1616 mil., a pokladniční poukázky 468 mil.) . . . 9420 milionů zadrženo 2781.5 „
 oběh možný byl 6638.5 milionů
 a byl restringován o 29.52%.*)

2174 : 74.76 = 28.7
 6464
 52064
 881
 7353

24. Byly vyslovovány obavy, že takovéto obmezení způsobí nedostatek oběživa, krisi peněžní a výrobní. Nic z toho nenastalo. Naopak bylo jen potvrzeno, že 50% zadrženi bankovek bylo nedostatečné, ježto konečný efekt rovnal se téměř polovici oněch 50%, zbylý oběh ještě byl tak veliký, že stačil na to, aby se platilo vše hotově! Teprve když inflace a zvýšení důchodů (mezd, služného atd.), snížily nákupní sílu koruny, došlo k zvětšení úvěrového hospodářství.

25. Proti okolkování protestovala telegraficky Rakousko-uherská banka dne 26. února 1919, poněvadž bylo prý tím porušeno její privilegium. Zodpověděl jsem tento protest notou, z níž jsou zřejmy důvody mého postupu a proto ji uvádím doslova:

*) Tyto obnosy se zvětšily výměnou jedno- a dvoukorunových bankovek, dále výměnou bankovek za státovky v Podkarpatské Rusi a územích případlých dle mírové smlouvy. Zde však nebylo již kolkováno a celou částku vyměněnou nesměl dáti stát do oběhu, takže k 31. říjnu 1921 bylo presentovaných bankovek

per	Kč 8.000,052.936--
zadržovaných	„ 2.450,071.967--
čili zadrženo 30.62%.	

„Telegraficky podaný protest ze dne 26. února 1919 neberu na vědomí, poněvadž Rakousko-uherská banka, jak jsem měl několikráte příležitost konstatovati, nesplnila svých povinností podle statutu jí uložených, půjčovala státům vzniklým na území býv. Rakousko-Uherska proti zřejmým ustanovením statutu a proti úmluvě, uzavřené s Československou republikou. Rakousko-uherská banka půjčovala v lombardu na válečné půjčky 75%, ačkoli kurs těchto papírů klesl na 60%, a naprosto nedbala tím zájmů svých akcionářů, ani zájmu státního, rozmnožujíc úplně zbytečně oběživo v době, kdy peněžní ústavy buď vůbec neplatily úroků ze vkladů, nebo jen půl nebo jedno procento. Rakousko-uherská banka stala se tím pouze a jedině tiskárnou bankovek, nikoli cedulovým ústavem, který má povinnost starati se ve smyslu statutu o povznesení hospodářského života ve státě. Poněvadž Československá republika byla ochotna udržovati dočasně společnou měnu jen tehdy, jestliže nebude bez svolení všech na území Rakousko-Uherska vzniklých států žádnému z těchto se strany Rakousko-uherské banky půjčováno, a poněvadž Rakousko-uherská banka a ostatní státy tohoto závazku nedržely, naopak Rakousko-uherská banka prohlásila, že bude půjčovat Maďarské republice a tajně, bez vědomí komisaře našeho státu půjčovala německému Rakousku, není možno, aby vláda Československé republiky nesáhla k obraně proti soustavnému ničení hodnoty rakousko-uherské koruny. Rakousko-uherská banka celým svým postupem nesplnila také ustanovení statutu, že se bude starati o udržení kursu koruny na mezinárodním trhu, naopak nezodpovědným rozmnožováním oběživa zápůjčkami, poskytovanými Maďarské republice a německému Rakousku a převléváním válečných půjček pomocí lombardu do bankovek, tento mezinárodní kurs, jak záznamy na curyšské burse ukazují, přivedla na stav, na jakém nebyl ani za nejtěžších dob válečných.

Proto protest Rakousko-uherské banky neberu na vědomí a budu pokračovati dále na ochraně měny

v Československé republice, třeba proti Rakousko-uherské bance, která nijak nedbala protestů a výstrah, vznášených se strany Československé vlády.“

26. Jaký byl poměr k celkovému oběhu bankovek Rakousko-uherské banky, objevuje se jasně z výkazu jejího ke dni 28. února 1919, tedy v den, kdy kolokovací akce byla zahájena.

Výkaz je následující:

A k t i v a :

K o v o v ý p o k l a d :			
zlaté mince korunové měny, zlato ve svitcích, zahraničních a obchodních mincích, kg zlata ryzího za K 3278		262,034.026.01	
zlaté směnky na cizí místa		17,389.070.60	
stříbrné mince kurantní a drobné		56,741.971.58	336,165.068.19
Pokladniční poukázky válečných půjčkových pokladen			449,355.000.—
Eskontované směnky, warranty a cenné papíry			2.808,331.127.64
Půjčky na ruční zástavy (lombard)			9.319,027.600.—
Dluh rakouské státní správy			60,000.000.—
Zápůjčky rakouské vládě			22.034,000.000.—
Zápůjčky uherské vládě			10.374,000.000.—
Cenné papíry			54,943.871.44
Hypoteční zápůjčky			275,483.943.—
Pohledávky z pokladničních poukázek vůči rakouské vládě			4.525.387.404.—
Pohledávky z pokladničních poukázek vůči uherské vládě			2.590,001.596.—
Jiná aktiva			869,411.386.14
		53,696,106.996.41	

P a s i v a.

Akciový kapitál	210,000.000.—
Reservní fondy	42,000.000.—
Oběh bankovek	37.569,605.018.—
Girové účty a jiné ihned splatné závazky	7.216,860.817.80
Zástavní listy v oběhu	269,439.200.—
Oběh pokladničních poukázek	7.115,389.000.—
Ostatní passiva	1.272,812.960.61
	53.696,106.996.41

Bankovek Rakousko-uherské banky bylo tedy dne 28. února 1919 v oběhu za 37569 mil., kolkováním zjištěn oběh na území Československé republiky 7436 mil. K, čili 19.7%, ačkoliv obyvatelstvo Československé republiky (13 mil.) činí jednu čtvrtinu celkového počtu a podle obyvatelstva měl obnášeti oběh jednu čtvrtinu, čili 9392 mil. K. V celém Rakousko-Uhersku (52 mil. obyv.) připadalo na hlavu 722.5 K, v Československé republice bez Podkarpatské Rusi však jen 564 K obíhajících bankovek.

Možný oběh t. j. skutečný oběh	K 37.569 mil.
rozmnožený o účty žirové, na jichž základě lze ihned požadovati vydání bankovek	7.216.8 „
dále o pokladniční poukázky	7.115.3 „
obnášel dne 28. února 1919	51.901.1 mil.

to jest na tento obnos mohl narůst oběh bankovek prosím požádáním věřitele banky.

Při kolkování obnášel možný oběh v Československu, jak shora uvedeno, 9420 mil. (skutečný oběh 7436 mil., zvětšený o 1616 mil. účtů žirových a 468 mil. pokladničních poukázek), čili pouhou ani ne pětinou celkového možného oběhu Rak.-uherské banky. Kdežto pro území celé bývalé monarchie připadalo na hlavu 1000 K možného oběhu, v Československu (bez Podkarpatské Rusi) pouze 724 K.

Zkoumáme-li, jak zhoršil se stav od převratu, t. j. od 28. října 1918, dojdeme k těmto důsledkům:

Skutečný oběh dne 28. října 1918 byl 30.680 mil. K a připadalo na hlavu 592 K, na obyvatelstvo republiky bez Podkarpatské Rusi 7696 mil. K, čili u bylo na skutečném oběhu 260 mil. K, při čemž ovšem předpokládáme, že Československo dne 28. října 1918 dosáhlo průměru, připadajícího na hlavu obyvatelstva v Rakousko-Uhersku.

Stav možného oběhu byl dne 28. října 1918:

Oběh skutečný v mil. K	30.680
žirové účty v mil. K	2.849
pokladniční poukázky v mil. K	2.929
Úhrnem	36.458
Dne 28. února 1919	51.901
výšil se tedy o	15.443

a obnášel 1000 K na hlavu obyvatelstva území býv. Rakousko-Uherska.

Z tohoto možného oběhu připadalo na území československé u všech filiálek Rakousko-uherské banky:

dne 28./X. 1918 dne 28./II. 1919
v milionech

žirové účty	106·5	1616·—
pokladniční poukázky	425·—	468·—
úhrnem	531·5	2084·—
takže nastal vzrůst možného oběhu o		1552·5
odpočítáme-li předpokládané zmenšení oběhu skutečného		260·0
nastalo možné zvětšení oběhu o mil. K		1292·5

Kdyby vláda nebyla činila překážky přelévání peněz, vydávaných ve Vídni Rakousko-uherskou bankou (lombard válečných půjček, nemožnost placení a vplácení vídeňskou poštovní spořitelnou, zákaz oběhu 25, 200 a 10.000 korunových bankovek a pod.), byl by možný oběh narostl nejméně na průměr, platný pro Rakousko-Uhersko, t. j. na 1000 K na hlavu, čili na 13.000 mil. K, zjištěný oběh možný obnášel však

9420 mil., čili byl menší o 3580 mil. Poněvadž ve Vídni vydávané bankovky, jak z hořejších cifer je jasno, přelévaly se k nám převody žirových účtů u Rakousko-uherské banky, zakázala vláda 6. února 1918 tyto převody z ciziny.

Republika ubránila se opatřeními finanční správy inflaci 3580 mil., neubránila se však rozmnožení o 1292·5 mil. Toto zamezení inflace znamenalo však pro stát daleko více, znamenalo zmenšení státovkového dluhu o 3580 mil. K ve smyslu dalších vládních opatření a ustanovení mírových smluv! Zápas proti inflaci končil tedy úsporou 3580 mil. na státním dluhu nezaloženém.

27. Vláda republiky nečekala na to, jak bude otázka bankovek Rakousko-uherské banky na mírové konferenci rozřešena, nýbrž pracovala na odluce měnové tím, že prohlásila kolkované bankovky za státovky čili za dluh státu, stáhla všechny bankovky, vyměnivši je za nové státovky na stejný obnos znějící, takže republika Československá stala se co do bankovek, jež obíhaly na jejím území, jediným věřitelem Rakousko-uherské banky z těchto bankovek, vůči majitelům nových státovek dlužníkem stejného obnosu.

Základem pro toto odloučení se od měny rakousko-uherské jest zákon ze dne 10. dubna 1919 č. 187. Sb. z. a n., jímž se upravuje oběh a správa platidel v Československém státě, a který zní takto:

§ 1.

Právo vydávati v oblasti Československého státu platidla a raziti mince přísluší až na další zákonné ustanovení výhradně státu.

§ 2.

Bankovky označené ve smyslu zákona ze dne 25. února 1919, č. 84. sb. z. a n., jsou, pokud nebudou vyměněny za jiná platidla, zákonným platidlem, a jest stát i kdokoliv jiný povinen přijímati je při placení v jmenovité jich hodnotě.

§ 3.

Neoznačené bankovky Rakousko-uherské banky — pokud ministr financí ohledně některých druhů přechodně jinak neustanoví — přestávají býti zákonným platidlem.

§ 4.

V právním poměru Rakousko-uherské banky k bankovkám od ní vydaným nenastává touto úpravou žádná změna. Státní správa Československého státu vyhrazuje si však ohledně bankovek označených ve smyslu zákona ze dne 25. února 1919, č. 84 Sb. z. a n., výhradní právo uplatňovati vůči Rakousko-uherské bance nároky z nich plynoucí.

§ 5.

Měnová jednotka pro oblast Československého státu označuje se jako koruna československá, ve zkratce Kč.

§ 6.

Závazky zřejmější na koruny rakousko-uherské měny, které jsou splatny v oblasti Československého státu, platí se v korunách československých, při čemž se počítá jedna koruna československá za jednu korunu rakousko-uherskou. Ministr financí jest zmocněn stanoviti, pokud mezinárodní styk zvláštními státními smlouvami nebude upraven, z tohoto pravidla úchyly.

V platnosti nařízení vlády republiky Československé ze dne 1. dubna 1919, č. 167 Sb. z. a n., nenastává změna.

§ 7.

Zlaté, stříbrné, niklové, bronzové a železné mince korunové měny rakousko-uherské a stříbrné zlatníky rakouské měny zůstávají až na další v oběhu. Ministr financí může stanoviti v tomto ohledu úchyly.

§ 8.

Ministr financí se zmocňuje, aby spravoval státní dluh, vzniklý stažením bankovek ve smyslu § 1 zákona ze dne 25. února 1919, č. 84 Sb. z. a n., rovněž státní dluh uzavřený na základě zákona ze dne 25. února 1919, č. 88 Sb. z. a n., aby pečoval o oběh a opatření platidel ve státu Československém a zatím nařídil, čeho zapotřebí v poměru k Rakousko-uherské bance buď cestou smluvní nebo nařizovací a aby vůbec až do jinaké zákonné úpravy obstarával funkce státní cedulové banky, zřídil k tomu účelu bankovní úřad a pro tuto činnost pomocné orgány přibral neb ustanovil na smlouvu nebo na základě občanské pracovní povinnosti, zejména aby také pro usnadnění správy bankovního úřadu zřídil bankovní výbor a vymezil jeho působnost v rámci svých oprávnění.

§ 9.

Nová platidla, k jichž vydání se ministr financí zmocňuje za účelem výměny kolkem označených, pokud se týče neoznačených, ale zatím v oběhu ponechaných bankovek, budou zníti na československé koruny a budou jako státovky tvořiti část přechodného měnového dluhu Československého státu, jenž je bude ve jmenovité hodnotě přijímati u svých pokladen při placení.

Stejně bude kdokoliv jiný povinen přijímati je po rozumu tohoto zákona jako placení.

§ 10.

Zvýšení oběhu státovek nad úhrnný obnos bankovek zákonem ze dne 25. února 1919, č. 84 Sb. z. a n., a nařízením ministra financí ve srozumění s ministrem spravedlnosti ze dne 25. února 1919 č. 86 Sb. z. a n., jako platidlo s nuceným oběhem stanovených, jest přípustno jen tehdy, je-li pro tato platidla plná soukromo-právní úhrada bankovní. Jiné rozmnožování může se státi pouze zákonem.

Úhrnný obnos bankovek v předchozím odstavci zmíněný sestává:

1. z bankovek při původním okolkování kolkem opatřených.
2. z bankovek vydaných do polovice obnosů žirových účtů a pokladničních poukázek Rakousko-uherské banky, převzatých po rozumu nařízení vlády republiky československé ze dne 6. března 1919, č. 119 Sb. z. a n., a
3. z bankovek jedno- a dvoukorunových, které jsou na území státu Československého v oběhu.

§ 11.

Pokud opatření tohoto zákona nenabyla účinnosti již ve smyslu zákona ze dne 25. února 1919, č. 84 a 86 Sb. z. a n., nabývají účinnosti dnem vyhlášení.

§ 12.

Výkon tohoto zákona ukládá se ministru financí.

28. Krátký tento zákon učinil z bankovek Rakousko-uherské banky státovky. Nová koruna nazvána korunou československou.

Závazky, splatné v oblasti československé a znějící na koruny rakousko-uherské, jsou splatny v československých korunách tak, že se počítá jedna ko-

runa československá za jednu korunu rakousko-uherskou. Státní bankrot, který by spočíval ve snížení hodnoty rakousko-uherské koruny, byl tímto ustanovením vyloučen.

Devalvace měny vybavovala obzvláště na území rakousko-uherském vzpomínku na státní bankrot rakouský z r. 1811 podle Wallisova systému (bankovky vyměněny za státovky v kursu 20%, pohledávky placeny podle stupnice, jak v roku jejich vzniku byla měna devalvována). Agitace šla trojím směrem:

První směr (vrchní řešitel Živnostenské banky dr. Jaroslav Preis) hlásal rozřešení repudiací bankovek rakousko-uherské banky. Postup by byl: zřízení vlastní cedulové banky, bankovkám rakousko-uherské banky odejme se nucený oběh. Každý majitel bankovky byl by odkázán na rakousko-uherskou banku, vlastně na její konkursní podstatu. Nová jednotka měnná (na př. frank) rovnala by se koruně, takže by nebylo potřebí přepočítávati pohledávky. Republika Československá by podle tohoto plánu prostě neuznala obíhající bankovky za zákonné platidlo, zbavila by se dluhu z bankovek. Odůvodnění tohoto dalekosáhlého kroku spočívalo v tom, že bankovky jsou vlastně válečnými půjčkami bezúročnými s nuceným oběhem, že byly půjčeny státu proti výslovnému ustanovení bankovního statutu a tedy protizákonně, takže není povinností je platit. Tento systém trpěl tím, že vlastně by stát zbavil se břemene na útraty obyvatelstva, které přijímalo a musilo přijímati bankovky s nuceným oběhem. Nerovnost ochuzení byla by velmi značná. Právě nejbohatší a hospodářsky nejvyspělejší občané mají poměrně ke svému jmění malé hotovosti u srovnání s malými rolníky, dělníky a pod. Politicky byl tento postup neproveditelný, neboť ani 80% zabavení hotovosti, jakožto půjčky státní nebylo lze provésti, a bylo by jistě neproveditelné odnětí povahy zákonného platidla všem hotovostem.

Druhý směr (prof. J. Koloušek, prof. Vl. Brdík) přimlouval se za zákonnou devalvaci asi dle

vzoru státního bankrotu hr. Wallise z r. 1811. Zastanci tohoto řešení zapomínali, že dnešní život hospodářský jest daleko komplikovanější než r. 1811, že do sebe navzájem zasahují různá právní jednání, takže by byly takovým řešením napáchány spousty křivd a dáno množství nezasloužených prospěchů. Majitelé věcných statků nepřispěli by ničím, naopak pokud mají hypotekární dluhy na statcích a domech, za něž obdrželi dobré koruny, platili by nyní zlehčenou mincí, ačkoli cena nemovitostí zůstala nezměněna a vyjádřena v nové jednotce měnné byla by ihned toliknásobná, kolikrát stará měnná jednotka byla by snížena. Celá tíha úpravy dopadla by na majitele peněz a peněžních kapitálů. Odstupňování pohledávek podle doby jejich vzniku a podle devaluace v té době tak, že by předválečné dluhy musily býti placeny ve zlatých korunách, v prvním roce války vzniklé dluhy na př. s 20% snížením, ve druhém roce na př. s 30% snížením atd., bylo by při rozmanitosti přeměn kapitálu peněžního plno nespravedlivostí a obtíží.

Třetí směr, k němuž náležel jsem také já, stál na povlovné nápravě měny, převzetí bankovek státem v plném obnose a umoření tohoto dluhu státního progressivní dávkou z majetku tak, aby lidé nemajetní nepřispívali ničím, majetní pak v progresi podle výše majetku. Tato progresse měla býti stupňována ještě tím, že by z přírůstku jmění, (rozdílu mezi jměním předválečným a jměním z 1. března 1919) byla vybírána přírážka, aby ostřeji zachyceni byli váleční zbohatlíci.

Tento poslední směr při jednání o zákonu z 25. února 1919, ale obzvláště při tomto zákoně z 10. dubna 1919 zvítězil, nová koruna československá prohlášena za rovnou staré koruně rakousko-uherské při placení všech závazků. Toto rozhodnutí mělo hospodářsky veliký význam. Agitace pro prvý nebo pro druhý směr měla za následek ustavičné znepokojování, útěk od koruny a peněžních pohledávek vůbec, občas bouřlivě se projevující snahu proměnit peníze

na věcné jmění, ať již movité (zásoby látek, nábytku, šperků a p.) nebo nemovité (polnosti, domy a p.). Tím trpělo nesmírně tvoření cen a stoupala dražota, takže rozhodnutí znamenalo docílení jistoty a uklidnění.

29. Rakousko, které pod tlakem Československé republiky a Jugoslavie přistoupilo také ke kolkování bankovek, postupovalo jinak. Rozeznávalo mezi pohledávkami vzniklými před 26. únorem 1919, které prohlásilo za pohledávky „starého účtu“ splatné v nekolkovaných korunách, a mezi pohledávkami vzniklými po 26. únoru 1919, které jsou splatny v rakouských korunách. Uvnitř Rakouska došlo se tím k velikým anomaliím, že na př. dluh zúročitelný, vzniklý před 26. únorem byl splatný v nekolkovaných korunách, úroky z něho vzniklé po 26. únoru 1919 byly splatny v rakouských korunách. Pro mezistátní styky znamenalo však toto ustanovení těžké újmy. Rakušan, který by měl pohledávku vzniklou před 26. únorem 1919 v Československu, dostal by ji zaplacenou v československých korunách, Čech by však obdržel pohledávku vzniklou před 26. únorem 1919 a splatnou v Rakousku zaplacenou v nekolkovaných korunách. Kurs těchto nekolkovaných korun zákonem stanoven nebyl a jejich ocenění podléhalo čím dále, tím více náhodě, ano dalo se očekávat, že vůbec nebudou v oběhu, až všechny státy vzniklé na půdě býv. monarchie provedou okolkování. Bylo však nutno proti eventuelním škodám chrániti občany československé a bylo proto vydáno nařízení z 1. dubna 1919, kterým provedena retorse v tom směru, že pohledávky vzniklé před 26. únorem 1919, jichž majitelé jsou na území bývalého Rakouska a Uherska mimo obvod republiky, nesmějí býti placeny v československých korunách. Není pochyby, že tímto pochybeným ustanovením rakouským, byl do jasné zásady uveden zmatek. Na jeho odstranění (clearingem) bylo pracováno, ale dosud není otázka těchto starých účtů rozřešena. K tomuto nařízení vztahuje se ustanovení § 6. zákona z 10. dubna 1919.

30. Druhé důležité ustanovení tohoto zákona v § 4. znamenalo, že stát vůči obyvatelstvu převzal dluh rakousko-uherské banky z bankovek, stal se jediným věřitelem vůči bance a nastoupil jako věřitel vůči majitelům bankovek. Bankovkový dluh stal se dluhem státu. Tím rozloučili jsme se také s návrhy, které chtěly repudiaci bankovek a odkázání majitelů bankovek na konkursní masu rakousko-uherské banky. Věděli jsme dobře, že tím přejímáme část válečného dluhu rakousko-uherského z půjček uzavřených proti ustanovení statutu u banky cedulové bývalým státem. Avšak toto převzetí bylo jen oproti obyvatelstvu, nikoli vůči bance. Změna byla jen ta, že místo 13 milionů věřitelů-majitelů bankovek, nastoupil jediný věřitel, Československá republika. Toto opatření uvedlo do obyvatelstva další uklidnění, odstranění obav z úplného znehodnocení peněz.

31. Třetí důležité ustanovení je v § 10. zákona. Další vydávání nekrytých bankovek mělo být omezeno. Ustanoven blok státovek, blok oběhu nekrytého jinak než státem. Další státovky mohly být vydány jen na základě soukromoprávního krytí, nikoli jako dluh pouze státem krytý.

Blok státovkový sestával:

1. z bankovek při původním okolkování kolikem opatřených. Tím vyloučeny z oběhu při kolkování zadržené bankovky, ale vyloučeno také každé dodatečné kolkování. Proto také, když převzaty byly některé části po mírové konferenci (Vitorazsko, Valčicko, Podkarpatská Rus) nebylo tam prováděno kolkování, nýbrž odkup obíhajících bankovek podle kursu: v obou prvních podle kursu rakouské koruny, v poslední podle kursu maďarské koruny. Musili jsme se vyvarovati tomu, aby do těchto území nenahrnuly se nám bankovky rak.-uherské banky, nebo bankovky rakouské a maďarské, které bychom převzali a tím dali premií majitelům v rozdílu kursovém a zatížili stát;

2. z bankovek vydaných do polovice obnosu girových účtů a pokladničních poukázek Rakousko-uherské banky převzatých při kolkování;

3. z bankovek jedno- a dvoukorunových, které jsou na území Československé republiky v oběhu. Tyto bankovky byly vyměněny za státovky jedno- a pětikorunové se srážkou poplatku 10%.

Co nad tento blok je vydáno, musí býti kryto zlatem a stříbrem, nebo může vyplynouti jen z obchodu bankovního eskontem směnek, cenných papírů, lombardem cenných papírů; při všech těchto obchodech věřitelem nemůže býti stát, nýbrž soukromá osoba, firma, společnost obchodní.

32. Čtvrté důležité ustanovení jest v § 8., kterým byla zřízena státní banka cedulová, jako prozatímní forma. Na základě tohoto zákonného ustanovení zřízen byl nařízením z 12. května 1919 č. 246 Sb. z. a n. bankovní úřad při ministerstvu financí, jmenován bankovní výbor z neodvislých mužů, na nějž ministr přenesl svoje oprávnění zákonné.

Poměr ke státu formulován tak, že lze státu za souhlasu bankovního výboru eskontovati směnky celní, daňové a jiné, mají-li vlastnosti určené pro diskont směnek vůbec, t. j. jsou-li podepsány dvěma solventními obchodníky neb firmami, že mohou býti přijímány a konány za stát platy, avšak tak, že saldo musí býti po každé měsíční uzávěrce do týdne vyrovnáno.

„Každé jiné přímé neb nepřímé poskytování úvěru státu jest nepřípustné.“

Bankovní úřad převzal všechno úřednictvo Rakousko-uherské banky, najal od ní budovy všech 30 filiálék a zahájil ihned práci jako ústav cedulový. Provedl výměnu bankovek za státovky, při kolkování zadržené bankovky spravuje zvláště, stažené kolkované rovněž zvláště po dobu, pokud je nevydá likvidatorům Rakousko-uherské banky.

O svém stavu vydává Bankovní úřad 7., 15., 23. a posledního každého měsíce podrobné zprávy, které

uvádějí v aktivech pohledávku za Rakousko-uherskou bankou, resultující z bankovek, vyměněných za státovky, z bankovek zadržných při okolkování, z účtů zárových a pokladničních poukázek, naproti tomu v pasivech stav 1% půjčky ze zadržných bankovek, oběh státovek, takže každý může si vypočísti, odpovídá-li suma obíhajících státovek zákonu z 10. dubna 1919.

33. Péče o kovový poklad: Vláda republiky Československé nespokojila se tím, že odloučila měnu svoji od ostatních států, nýbrž dělala přípravy jednak pro podložení měny zlatem, jednak pro umoření nekrytých státovek dávkou ze jmění.

Současně se zákonem o kolkování bankovek byl dne 25. února 1919 usnesen zákon o vnitřní půjčce ve zlatých a stříbrných mincích a cizích papírových penězích. Půjčka vypsána tím způsobem, že u spořitelů byly pro stát skládány tyto peníze a mince na 4% úrok na dobu 4 let. Každý dostal knížku na originální měnu, kterou složil. Stát po 4 letech má povinnost opět v originální měně půjčku tu zaplatiti.

Bylo totiž jisto, že průběhem války byly obyvatelstvem thesaurovány zlaté a stříbrné mince, že při útěku od koruny nakupovány cizí, dobře fundované bankovky. Tyto před válkou a po válce nashromážděné poklady bylo potřebí dostati do oběhu a užití pro národní hospodářství. Postupováno trojí cestou, aby dbáno bylo psychologických dispoic.

V Rakousku i Uhrách za války nebyl obchod s valutami a devisami volný, nýbrž každý občan měl povinnost cizozemské valuty a devisy odvésti devisové ústředně, zřízené při Rakousko-uherské bance a jenom u této ústředny směl nakoupiti cizí devisy a valuty, potřeboval-li je. Obcházení těchto předpisů bylo trestné a s trestem spojeno bylo propadnutí valut a devis. Tato obmezení zůstala i nadále, aby se spořilo s cizími platidly a pohledávkami na cizinu, aby se nevydávaly na zbytečnosti, na importy luxusních předmětů, nýbrž na potřeby nutné, aby udržována, pokud možno, rovnováha mezi dovozem a vý-

vozem a tím docíleno stability mezinárodního kursu koruny. Bylo však jisto, že devisaová opatření rakouská byla ve velkém rozsahu obcházena. Republika žádala nyní nápravu a to trojí cestou: 1. každý občan má povinnost nabídnouti devisaové ústředně československé valuty a devisa ke koupi za běžný kurs. Učiní-li tak, nebude trestán za event. porušení devisaových předpisů rakouských;

2. může však také tyto devisa a valuty — nechce-li se jich vzdátí — státu zapůjčiti na půjčku valutní, usnesenou dne 25. února 1919;

3. poskytl stát místnosti a odborné síly pro dobrovolné sbírky zlata a stříbra na kovový poklad.

Český národ byl ve svých zápasech vždy národem svépomoci. Sebral peníz, potřebný na stavbu Národního divadla a když jedva dokončeno shořelo — sebral ve dvou měsících po druhé potřebný obnos; sbíral stále na školy, které nechtěl zřizovati stát pro české děti, žijící mezi Němci; sbíral na fondy pro podporu těch, kdož byli připravováni o existenci Němci; sbíral na české školy ve Vídni pro děti 400.000 Čechů, kteří tam žili. A bylo docela přirozeno, že ihned po převratu vznikla snaha přinést na oltář vlasti dary pro utvoření kovového pokladu republiky.

Výsledky těchto opatření byly tyto:

K čís. 1. Do konce října 1920 obnášel v devisaové ústředně obrat v milionech:

německých marek	292.—
švýcarských franků	30.—
francouzských franků	28.5
dánských korun	5.5
norských korun	0.65
švédských korun	3.5
amerických dolarů	1.75
italských lir	11.5
angl. liber	2.5
holandských zlatých	3.5

Vedle toho disponoval stát valutami z vývozu cukru, lihu, sladu, piya, poněvadž s těmito velikými vývozními výrobky hospodařil sám monopolisticky.

Takto získané valuty byly přidělovány importérům v první řadě na nákup surovin (bavlny, vlny, švédské železné rudy, cínu, pryskyřice, průmyslových tuků a pod.), neb polotovarů (příze, anglické oceli a pod.) a jen v případech nejnutnějších na hotové výrobky, pravidelně ty, jež se nevyrábějí v republice (sázecí a tiskařské stroje, hodinkové stroje a pod.). Bližší účinky této politiky ukážeme v kapitole o zahraničním kursu koruny.

K číslu 2. Valutní půjčka vnitřní měla výsledky vskutku krásné a bylo takto zapůjčeno státu:

1. Zlatých mincí ve váze ryzího zlata a ryzí zlato nepracované 3640 kg.

2. Stříbrných mincí ve váze ryzího stříbra 325.500 kg, čili vyjádřeno ve zlatě v relaci 1 : 30 10.850 kg.

Uhrnem tedy ryzího zlata 14.490 kg, což rovná se zlatým švýc. frankům v obnose 49,765.800.

Na cizozemských bankovkách podle zákonné mírové relace přepočítáno na švýc. franky 8,786.322, takže valutní půjčka vynesla celkem švýc. franků 58,522.122, čili 11,494.536 zlatých dolarů.

Uvážíme-li, že tato půjčka upsána byla v době nejistoty, před uzavřením míru, že půjčováno bylo od lidí, kteří mince za války thesaurovali, vidíme z toho velikou důvěru ve stát a v uspořádání všech poměrů.

Druhy mincí jsou velmi rozmanité: od zlatých desetitolarů z dob Marie Terezie a bucharské tily, papežských lir, mexických peset až do transwaalských a peruanských liber. Dolarů ve zlatě bylo zapůjčeno 20.348, ve stříbře 355, v bankovkách 997.243.60. Angl. liber 13.926 ve zlatě, 19, ve stříbře, 44.412 v bankovkách.

K čís. 3. Nadšení obyvatelstva pro tyto sbírky bylo veliké. Jisto je, že tolik zlata, mnoho-li by bylo potřebí k podložení měny, mezi obyvatelstvem vůbec není. Kdyby totiž náš zlatý poklad měl býti v ceně 1 miliardy korun, bylo by k tomu potřebí 305.000 kg zlata, poněvadž z 1 kilogramu ryzího zlata razí se 3.278 korun.

V oběhu v celé monarchii bylo v roce 1913 zlatých mincí za 225.6 mil. K, stříbrných za 37.4 mil. K. Mimo to byly v oběhu dukáty jako mince obchodní. Průmyslově bylo od r. 1868—1904 zpracováno zlata za 200 mil. korun; další statistiku vésti nelze, poněvadž v té době dány do oběhu mince zlaté a mohly býti používány k průmyslovému zpracování.

Obyvatelstvo bylo zvyklé na papírové peníze a tak do oběhu dané mince zlaté vracely se do banky zpět. Rakousko-uherská banka dala od r. 1903—1913 včetně do oběhu v Rakousku zlatých 10ti, 20ti a 100 korun za 1.616.7 mil. K; vrátilo se jí zpět 1.468.2 mil. K, takže zbylo v oběhu 148.5 mil. K; v Uhrách dáno do oběhu 403.7 mil. K, vrátilo se v téže době 483.2 mil. K, takže připočteme-li saldo z let předchozích (1893 až 1903) zbylo v celé monarchii v oběhu mil. K 225.6, při čemž se neví, mnoho-li bylo zpracováno průmyslově.

Při této sbírce odváděny zlaté a stříbrné mince (127.500 zlatých korun, 1,021.000 ve stříbře), šperky, zlaté hodinky (3.312 kusů) náčiní stříbrné, zlaté, platinové, mezi tím na př. 53 kg pravých zlatých bort z rakouských uniforem. Z darů vyloučeny ty, které měly cenu uměleckou, numismatickou neb starožitnickou a zpeněženy pro musea. Drahokamy a polodrahokamy ze šperků prodány.

Výsledky těchto sbírek byly: Ryzího zlata bylo v mincích a špercích darováno 268 kg, což rovná se 922.992 zlatým švýc. frankům mírové parity. Stříbro ryzí v mincích, špercích, v nádobách 3.000 kg, čili při relaci 1 : 30 100 kg zlata ryzího v ceně 344.400 švýc. zlatých franků. Bankovek asi za 25.000 švýc. franků, bankovek Rak.-uher. banky a čsl. státovek za 48.600 korun.

Obě tyto akce vynesly tedy 14.859 kg zlata, čili 51,023.192 zlatých franků, k tomu bankovek za 8 mil. 811.522.— franků, čili celkem 59,834.714 zlatých franků, čili 11,732.297 zlatých dolarů.

34. Nebylo ovšem možno touto cestou docílití zlatého krytí, jak shora jsem dovodil. Také vlastní těžba zlata není tak veliká, abychom mohli rychle doplnit to, co bylo Rakusko-uherskou bankou za války rozházeno. Nejlépe zařízený důl anglické společnosti v Roudném pod Blaníkem uveden sice v novou činnost, a zlato zde vyrobené kupováno z toho, co utřeno za šperky, drahokamy, polodrahokamy, starožitnosti a pod. darované do pokladu kovového a přeměnou stříbra na zlato. Také ostatní výroba v Roudném kupována, ovšem část její musila býti dána k dispozici průmyslu zlatnickému, chemickému, sklářskému, porculánovému a zubním technikům, takže pro vlastní účely bankovního úřadu mnoho nezbylo. Obnášit' výroba ca 250 kg ročně. Ve starých opuštěných dolech na čáře, kde se stýká žulový útvar s rulou začato sice s pokusy o dolování, ale práce jsou velmi obtížné a jdou pomalu kupředu, ačkoli na mnohých místech, jmenují jen Jílové, Kasejovice, Kašperské Hory, dosavadní výsledky jsou mnohoslibné. Těží se dosud až 50 kg ročně.

Proto pokládal jsem za potřebné vyžádati si od Národního shromáždění zmocnění k uzavření zlaté půjčky 100 mil. dolarů v Americe, a dostalo se vládě zmocnění k tomu zákonem z 10. dubna 1919, č. 186 Sb. zák. a nař. Ačkoli měl výnos této půjčky zůstat v Americe jako pohledávka státu, nedostalo se nám této půjčky pro průtahy mírového jednání a nejistotu vyvolanou bolševismem v Rusku. Tím ovšem tato snaha po zavedení definitivního pořádku ve měně musila býti odložena.

Přes to však pracováno úsilovně dále, abychom došli povlovně aspoň k řádně fundované měně papírové.*)

*) Bližší vylíčení výsledků viz v mém článku v „Ročence“, vydané drem Ant. Hajnem.